

A mi Szent Erzsébetünk

Az Udine közelében fekvő Cividale del Friulit az első longobárd hercegségként tartják számon Itáliában. „Meglátogattak bennünket a kelták, a rómaiak, a longobárdok... és te?” – kérdezte az elsőként megpillantott információs tábla.

Cividale múzeumi magyar unikumokat rejtenek. A Dóm melletti kincstár több tárgya kötődik Árpád-házi Szent Erzsébethez. Díszes ereklyetartóban Szentünk ujjcsontjait három díszes melltűjével együtt őrzik. Az emeleti terem igazi különlegességet mutat be. A 13. századi óriási oltárterítő rendkívül izléses, fehér nyersvásznon fehér, domborodó hímmel örökíti meg az apostolokat, szenteket. A kompozíció közepén Krisztus keresztje két oldalán nőalakok láthatók. Egyikük – a hímmel felirat tanúsága szerint – a mi Erzsébetünk. A legenda szerint a lepel angyalok segítségével egy éjszaka alatt készült el. Itáliában már igen sok Erzsébet-ábrázolást láttunk. E munka lenyűgözőt bennünket finomságával. A mai napig sokszor emlegetjük. Erzsébet ima- és zsolnároskönyve is e városban, egy másik múzeumban található. Később érkezők már nem tudunk engedélyt kérni megtekintésükre, zárt gyűjteményben őrzik a kódexeket.

Jóllehet kissé messzebb esik Udinetől, de az autópályától nem, így egy kis kitérővel meglátogattuk Treviso városát, ahol célzottan a Szent Miklós-templomot kerestük fel. A hatalmas, téglából épült katedrális belső terében a vaskos oszlopokon az oldalfalakon középkori freskók díszelnek. A szentélyrész oldalfalait azonban restaurálás miatt állványokról lehulló vastag vászon takarta. Jóllehet a kolostor káptalani termében számos freskó örökíti meg a dominikánus rend magyar provinciájának híres dominikánusait, minket elsősorban az Árpád-házi Boldog Margitot ábrázoló freskó (képünkön) érdekelt. A templombelsőben, a sekrestyéből kijövő hölgnél érdeklődve sem találtuk. Úgy látszott, kérdezősködésünk téma lehetett a templomi kisegítők között, mert egyszer csak megjelent egy kedves úr, aki a lepellet takart állványokhoz vezetett minket, s az egyik ponyvát felhajtva büszkén mutatta a keresett freskót. Végre megvolt Margitunk! Dominikánus ruhában állva egy kis keresztet és egy papírtekercset tartva kezében. A feje felett két angyal koronát lebegtet, a lábai előtt egy imádkozó hívő térdel. A latin nyelvű felirat egyértelművé teszi kilétét: „BEATA MARGARETA REGINA HUNGARIE ORDINIS FRATRUM PREDICATORUM”.

Sok fényképet próbáltunk készíteni róla, s ehhez mind jobban igyekeztünk elhúzni a takaróvásznat, mindaddig, amíg meg nem szólalt a riasztó. Ilyen élményben még nem volt részem! A középkori hatalmas tér csak úgy zengett, a falak felerősítették a vijjogást, ami sokáig szólt, úgy tűnt, nem tudták kikapcsolni a biztonsági rendszert. Viszont a fotók elkészültek, s bár a körülmények miatt tökéletesek nem lehettek, de szaporították az Itáliában általunk eddig felkérészt, immár jelentős számú magyar emlékek sorát.

Többféle elmélet a népvándorlásról

A Csiki Székely Múzeumban tekinthető meg április 20-ig a miskolci Herman Ottó Múzeum Elit alakulat–a Kárpát-medence leggazdagabb honfoglalás kori temetői című kiállítása. A kiállított régészeti leletek alapján négyrészes sorozatban mutatjuk be az Észak-Magyarországon feltárt honfoglaláskori sírokat.

DR. PUSZTAI TAMÁS

(folytatás 48. lapszámunkból)

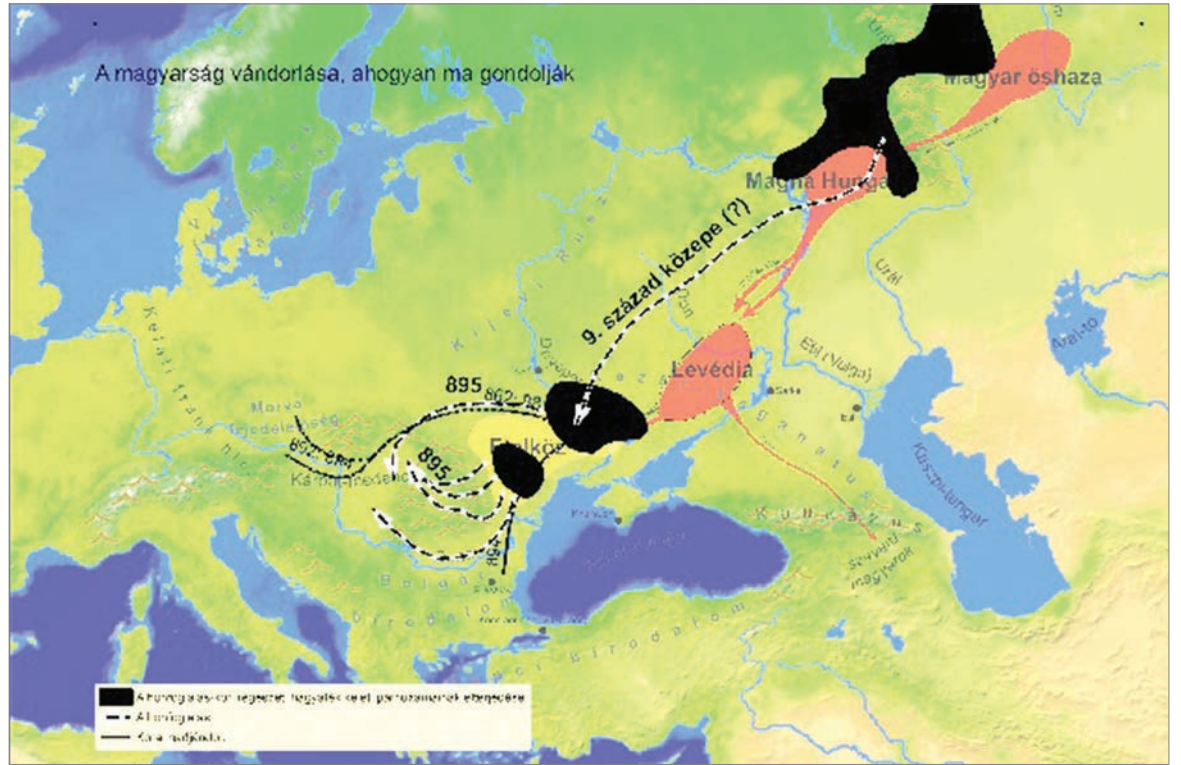
Magyarország észak-keleti része, a Felső-Tisza-vidék a honfoglaló magyarok legkorábbi Kárpát-medencei szállásterülete volt. Ebben a térségben helyezkedik el a Karos község: a falutól nyugati irányba húzódó dombvonulaton kerültek elő a Kárpát-medence eddig ismert leggazdagabb magyar honfoglaláskori temetői. A Csikszeredában megtekinthető kiállítás a II. és III. számú karosi temetők régészeti leleteit mutatja be.

A honfoglalás előestéjén

Mielőtt a honfoglaló magyarok a Kárpát-medencébe értek, hosszú utat tettek meg a kelet-európai sztyeppén. Az írott források alapján a magyarok először 836–839 között tűntek fel. Vándorlásukról több elmélet is született. Régebben az alábbi történetet gondoltuk elfogadhatónak.

A Középső-Volga és az Ural közötti területekről – amelyet a középkori források Magna Hungáriának neveztek – a 8. század körül a magyarok többsége a Volga, Don és a Donyec vidékére húzódott. Első fejedelmük után a terület a Levédia nevet kapta.

Szálláshelyüket 850 körül a Dnyeper és Dnyeszter közötti vidékre tették át. A bizánci császár (Bíborbanszületett Konstantin) ezt a földet nevezte Etelköznek, ami folyóközöt jelent. Etelközből a ma-

A magyarok ősei gyorsabban tették meg az Ural és a Kárpát-medence közti utat, mint azt korábban gondoltuk

gyar csapatok többször felkeresték a Kárpát-medencét beavatkozva a keleti frank birodalom és a morva fejedelemség közti viszályokba. Valószínűleg már 862-ben is, de 881-ben és 892-ben már bizonyosan számolhatunk a magyar csapatok részvételével a harcokban.

Az elmúlt évek során az Uraltól délre található területeken újabb régészeti leletek kerültek elő, amelyek esetenként a karosi honfoglaló temetők régészeti anyagának a szakasztott másai. A leleteket tartalmazó temetkezések korát 9. századnak határozták meg. Új ismereteink alapján a történészek egy része úgy gondolja, hogy a korábbi feltételezésektől eltérően a Dél-Uraltól sokkal hamarabb, alig fél évszázad alatt jutottak el a magyarok végső szálláshelyükre.

Szláv telepések

A 860-as évektől egyre gyakrabban jelentek meg portyázó magyar csapatok a Kárpát-medencében, amelynek északkeleti részén szláv csoportokat találtak. Ezek szerény leletanyagú telepei és temetői a Bodroghözben is előkerültek.

Régészeti leletek alapján nem mindig lehetséges népeket elkülöníteni. Ha egy nép ruházata és viseleti tárgyai meg is változnak, általában temetkezési szokásait őrzi meg legtovább. A csontvázas sírokat maguk után hagyó honfoglaló magyarokkal szemben az itt talált szláv lakosság halottait elhamvasztotta, és a temetkezései fölé kisebb halmokat emelt. Ennek a legszebb példája a királyhelmei Erős-erdő halomsírjai.

A 895-ös honfoglalás eseményei

A kazárokkal szövetséges nomád úzok 893–894-ben rátámadtak a besenyőkre. A két tűz közé fogott besenyők kénytelenek voltak szállásaikat hátrahagyva menekülni, és valahol északon vagy nyugaton új hazát keresni. Így jelentek meg a magyarok keleti határai közelében. Ekkor már a Kárpát-medence keleti része a magyarok laza katonai fennhatósága alatt volt. A rossz emlékü besenyők megjelenése vezette a magyar fejedelmeket arra a döntésre, hogy a magas hegyekkel jól védett Kárpát-medencébe

vezessék népüket. Miközben 895 tavaszán a magyar főszereg a Vereckei kapun át leereszkedett az Alföldre, a keleti szállásokon maradt népességet váratlan támadás érte. A bolgár cár szövetségese a magyarok hátában megjelenő besenyőkkel és együttes támadással két tűz közé fogták a hátramaradottakat. A hátrahagyott magyarok anyagi vesztesége súlyos lehetett. Az állatállomány szinte teljesen odaveszett. A Kárpát-medencébe került magyarok négy éven át nem indítottak említésre érdemes hadjáratot a környező területek felé. A katonai akcióképességük visszaállítása és a loállomány feltöltése éveket vett igénybe.

Az új haza birtokba vétele

A magyar nemzetségek új szállásaikat 895 és 902 között vették birtokukba Árpád és Kurszán fejedelmek vezetésével. Elsőként 895-ben a Dunától keletre fekvő területeket szállták meg. Korábbi szövetségeseik, Arnulf keleti frank uralkodó halálát követően 900-ban elfoglalták az addig frank határtartományként szereplő Dunántúlt. 902-ben megdöntötték a Dunától északra fekvő Morva Fejedelemséget, s annak a Morva folyótól keletre eső területeit is országukhoz csatolták.

Szállásaikat főként a sík vidékeken rendezték be. A hegyek közé a 10. század folyamán a folyó völgyek mentén hatoltak be. Egyes magyar csoportok – köztük a karosi közösség tagjai – a hágókon való szabad átjárás biztosítása érdekében talán már a 9. század végén megtelepedhettek a Kárpátok északkeleti előterében. Erre utalhatnak a keleti szállásokon készült tárgyak: markolattüskés szablya, archaikus veretes tarsoly és lóhomlokdisz. Hajdani tulajdonosaik még Levédiában vagy Etelközben születtek s az új hazában leltek végső nyugalomra.

(folytatjuk)

A szerző régész, a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgató-helyettese, a kiállítás kurátora

A szláv lakosság halottait elhamvasztotta, és a temetkezései fölé kisebb halmokat emelt